

Mirko Pretnar: *V pristanu*. Izdala in založila Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1926.

Kljub splošni onemoglosti in očitni izčrpanosti zdanjih dni, ki se kaže tu in tam, ne samo v umetnosti, sodim, da bi vendarle bila prevelika popustljivost, ako bi to zbirko brez pridržka priznal. V celoti odkloniti njene lirike tudi ni mogoče, čeprav bi se za to komaj mogel opravičiti. Ali je resnična preprostost teh ponižnih pesmi vzrok simpatije, s katero jih sprejmeš v tem razvratnem in resničnosti praznem času, ali je veseli mir, ki se kot vedra sinjina pokojno boči nad temi večinoma prav tako solnčno in brezskrbno žuborečimi studenci stihov, kar te privlačuje? Oboje je tem pesmim svojsko in je zanje značilna črta. To bi samo na sebi moglo biti znamenje notranjega ravnotežja in bi pričalo o veliki enotnosti in sproščeni vedrini duha. S strahom nas more navdati prav to, s stališča umetnostne sodbe še vseeno sporno dejstvo in ne moremo se odločiti, ali naj smatramo to lastnost za vrlino in odliko, ali pa naj vse skupaj pomeni samo utvaro lepega videza, ki spretno prikriva resnico. Zdi se namreč, kakor da taka pokojna vodoravnost in premočrtna dognanost ne sodita več v naš razbiti čas preloma, tipanja in iskanja, kar je znamenje in obenem cena mladostnega časa. Kdor izmed živih si v samotni noči naših dui prisluškoval tajnim klicem večne budilke v stolpu časa, se ob pričujoči knjigi močno razočaran vpraša: ali naj resnično takole izgleda svet, katerega bomo izrisali v očitane meje dobe, ki nas je rodila, ali naj resnično v takile brezstrastni melodiji izzvenci veličastni napev borbene simfonije naših dni in ali naj resnično v takemle bledem žaru zasije podoba opotekajočega se človeka našega časa?

Ta knjiga ni revolucionarna v nobenem oziru. Kdo bi utegnil misliti, da je to dobro izpričevalo zanjo, morda celo njena vrlina? Jaz mislim obratno in sem prepričan, da bo uspeh njene tvornosti izostal popolnoma. Iz teh pesmi so sicer izločene vse negativne strani povojnega kaosa, a žalibog, da tudi novih pozitivnih vrednot zaman iščeš v njih. Saj drugače niti ne more biti, ko je vendar očitno, da so pesmi porojene sicer iz neoporečno umetniško čuvstvujoče in lirskodovznetne duševnosti, a jim manjka močna in prepričevalna osebna nota, ki je vendarle najboljši dokaz izrazite umetniškotvorne individualnosti. Knjiga je vsebinsko brez novih močnih dognanj, takšnih, ki premaknejo dno življenja, iz česar sledi tudi prevelika in ostre obsodbe vredna priročnost v vprašanjih forme in stila. Ta samozadovoljnost z dognjanji prednikov v tem oziru gre tako daleč, da je tu in tam kar očitno, kako se avtorju zdi škoda napora za nov, neposrednejši in, kar je glavno, samosvoj izraz. So to znaki, ki ne opravičujejo resnega umetniškega stremljenja in nam ne nudijo potrebnega poročstva za samoniklost. S prstom lahko pokažeš na tega in onega borca pesniške besede in splošne in domače umetniške ulivajoče tvornosti. Sploh literarni okus prevladuje nad doživetjem, radi česar so mnoge pesmi neizrazite, nežive, polovičarske in mestoma naivno vsakdanje. Odbijajoče vpliva tudi prevladujoči miselni element, ki je po moji sodbi glavni povzročitelj raztrgane forme, katero še povečuje prepogosto rabljeni enjambement. Kar te privlači in odškoduje za navedene nedostatke, je

naravna preprostost, nežnost, čut za melodijo, ki te mestoma oklene in pritegne brez upora v eterični vrtinec zvočnih ritmov. S tem pa so seveda izčrpane vse dragocene umetniške oblike, v njih je vsa vrednost teh pesmi.

Ozkost formalnih dognanj se krije s črtami vsebinskega okvira. Impresionistično sožitje z naravo in enako usmerjena erotika, oboje z močnim miselnim podtonom: to sta nespremenljivi podobi pesnikovega umetniškega kozmosa. A značilno za njegov odnos do teh oblik pojavnega sveta se mi zdi dejstvo, da so mu pristan in zavetje pred lastnim notranjim obrazom, tako da ves poudarek leži v razkošju trenutnih prividov, čarov lepega videza, čeprav se zdi, da pesnik sam ni absolutno prepričan o vseosrečujoči lepoti prikazanega imaginarnega kozmosa. Strah pred minljivostjo, zgoščen v simbolu vseuničujočega časa, je očitno, a kljub neredkim poizkusom, najti stik z objektivnostjo metafizične resničnosti, končno še vseeno ni docela jasna medsebojna vzporeditev simboličnih pojmov zemlje in neba. Zavest kaosa se sicer tu in tam razžari v plameneče privide metafizičnih skrivnosti, a borba za novi svet je premalo prepričevalna in uspešna že zato ne more biti, ker sfari svet še ni umrl. Ker pesnikova beseda še ni meso postala, zato sodobniku tudi ne more biti razodetje in odrešenje. Tako si navezadnje radi lastne usmerjenosti in duševnega razpoloženja prisiljen oditi brez popotnice, pustivši pesnika v pristanu časov, ki so bili.

Knjiga je tedaj napisana mimo časa in njegovih stremljenj. Iskati v nji značilnosti in pomembnosti bi bilo brezuspešno, saj na vsaki strani posebej čutiš le predobro pomanjkanje spretnosti in močne roke graditelja. Brezoblična je. Iz nje spoznamo eno samo lice, kakršno je v resnici: avtorjevo. Samo včasih, a redko zasije iz teh barv in črt večni, brezimni obraz človekov. Ali ni to posledica dejstva, ker se pesnik ni znal odločno odtrgati od trenutnih čarov razpadajočega carstva lepega videza in se usmeriti proti onim skrivnostnim mejam, kjer se na pragu večnosti poljubljata nebo in zemlja? Francè Vodnik.

O dramah. Našim odrskim potrebam skušajo ustrezati z blagom, ki izhaja v zbirkah *Ljudski oder* (Jugoslov. knjigarna — 9 zvezkov). *Oder* (Tiskovna zadruga — 16 zvezkov) in v zadnjem času tudi *Nova Talija* (Narodna knjigarna v Gorici): marsikaj je prinesla tudi *Splošna knjižnica*. Večina so to prevodi ali prireditve čeških, francoskih, nemških in italijanskih iger, primerne za manjše odre na deželi. Na umetniško vrednost del se izdajatelj in prireditelj večinoma ne ozirajo. *Ljudski oder* je med 9 zvezki izdal kot literarno delo le Molièrevi Scapinove zvijače (Kuret) in Pregljev operni libretto »Komposteljski romarji«; zato goji bolj prireditve ljudskih iger. Iz Splošne knjižnice omenjamo prevod Črnih mask od Andrejeva (Vidmar), Langerjevo komedijo Kamela skozi uho šivanke (Šest) in Molièrevoga Namišljenega bolnika (Juvančič). Tiskovna zadruga je v zbirki *Oder* izdala tudi nekaj izvirnih del; prevedene igre so pretežno vselega značaja in ne vse prvovrstne; med resnimi bi omenili boljše: Schönherrovo *Zemljo* (Skrbinšek), med veselimi Nušičevga *Narodnega poslanca* (Govekar) in Mannersovo *Peg, srček moj* (Šest).

Izvirna slovenska drama v teh zbirkah ali pa tudi tista, ki je izšla zunaj njih, ne dosega naše povprečne literarne višine, zlasti ne kaže dovolj jasne oblikovne in duhovne usmerjenosti. Zato naj o nekaterih izvirnih delih spregovorimo posebej.

Alojzij Remec: **Zakleti grad**. Romantična igra v petih dejanjih. V Ljubljani, 1926. Založila Jugoslovanska knjigarna. Natisnili J. Blasnika nasledniki. Str. 84. — Romantično snov je pisatelj vzel iz svoje novele Anno Domini (Dom in svet 1912) in jo motivno spopolnil z narodno pesmijo in z Valvazorjem. Prizadevanje, ustvariti ljudsko dramo, ki imela tudi literarno veljavo, je očitno, trdimo pa, da je pisatelj s svojo prebogato motivnostjo obtičal pri epiki. Del motivov se izčrpa v historičnem slikanju, a večji del radi natrpanosti ne more dramatično izzoreti. Tako je dejanje anekdotično zdrobljeno. Bistvena vrednost drame je v njenem usodnem ozadju, v kugi, ko vidimo, da se vse neurejenosti tega sveta po višji pravici izravnavajo. V tem je tudi etična upravičenost temnih usod. Ko bi bil avtor transcendentnost usodnosti globlje izdelal, bi bilo delo nujno šlo kvišku, ne bi bilo obtičalo na pragu umetnine. Pri tem, ko je pisatelj toliko dogodkov popolnoma zmiselno samo dokončal, bi bil moral fabularnost nujno skrčiti, uveljaviti pa bi bil moral notranjo silo usodnosti, skratka poudariti večnostni princip. Toda pisatelj je romantičnost pojmoval preveč zunanje. Preveč mu je šlo za ljudsko zgodbo in močno učinkovitost kot za zagonetnost v svetu. Dejanje sloni na tipičnem intrigantu, protestantskem pisarju, ki ga pisatelj označuje z rdečelasim grbavcem. Ta streže po življenju sholarju in je tudi neposredno kriv smrti grofa Leonharda, sholarjevega očeta, dasi je ta že bolan na kugi. Vsa ta stran dejanja je nezadovoljiva in zanima samo v toliko, v kolikor sočutimo s sholarjem in Marjetico. Veriga usodnih zgodb je tedaj po eni strani zvezana po pisarju, po drugi strani so te zgodbe nasledek božje kazni. Ta dvojnost moti pravo romantično občutje in to je tudi vzrok, da je red dogodkov romantično nepristen, izvzemši 2. del III. dejanja. Malo pomaga pravemu značaju drame čudaški Križaj, kljub temu, da v njem spoznamo Marjetičinega očeta. Ljubezen med sholarjem in Marjetico je prijeten okvir grajske žaligre, kjer pisatelj razkriva svoj etos: prosto in čisto življenje zmaga nad duševnim in telesnim nasiljem. — Delo je napisano v svobodnem verzu, s katerim je hotel pisatelj igro tudi oblikovno povzdigniti v preprosto slovesnost. Ti verzi večinoma gladko teko, zdi se mi vendar, da je pisatelj kot pri zasnovi drame tudi tu ostal sredi pota; ponekod čutimo tudi precej krepko goriški akcent. Ljudski prizori bi bili gotovi boljši brez verza.

Janez Žagar: **Vrtinec**. Drama v treh dejanjih. V Ljubljani, 1925. Izdala Zveza kulturnih društev. Založila Tiskovna zadruga. Oder 12. zvezek. Str. 51. — Drama je zasnovana na realističnem pravcu, močno stilizirana in bližja sliki kakor dogodku. Podoba dolgočasje v nezadovoljnem zakonu se razgiblje, ko se vrne iz Amerike možev brat, ki ga je žena prej ljubila in ga še zdaj ni pozabila. Prave notranje rešitve v drami ni, ker se burja poleže, ko se tretji, ki je prišel, zopet umakne in se s tem tudi ženine nakane nad možem ponesrečijo. — Delo je bolj dra-

matična epizoda, bolj dramatično razpoloženje kot pravo dejanje. Pisatelj ima živ odrski pogled in sluh in mu zunanje ni kaj oporekati. Vse štiri osebe so dobro orisane. Slika pa je za to snov predolga, ker bi naravno zadostovali dve dejanji.

Rudolf Pečjak: **Kraljična z mrtvim srcem**. Pravljična komedija v 4 dejanjih. Pevske in glasbene točke zložil Anton Dolinar. Založila Podmladek Rdečega križa in šolski oder »Vesna« na meščanski šoli v Trzinu. Tiskala tiskarna Sava, d. d., v Kranju. Brez letnice. Str. 54. — Opazka na koncu pravi, da je ideja igre sprejeta iz angleškega pravljničnega sveta; a ne samo ideja, tudi osnovni motiv je precej neslovensko občuten. Vendar je ta igrice v bledičnosti naše mladinske literature dobra izjema. Otročja grotesknost v imenih in govoru je precej huda (zlasti začetek III. dejanja) in spodnika tla poeziji, prijetna pa je živahna humornost — kjer ni pretirana — in neprisiljena vzgojnost. Režijska navodila, ki predpisujejo otroški balet, so večkrat bolj rekvizitna kot nujna.

Dr. Ivan Lah: **Pepeluh**. Narodna pravljica v 6 dejanjih. V Ljubljani, 1926. Izdala Zveza kulturnih društev. Založila Tiskovna zadruga. Oder 14. zvezek. Str. 72. — Pisatelj je prav storil, da je v Dodatku ponatisnil pravljico o Pepeluhu, ki dokazuje, kako majhna in nesmotrna so samostojna mesta v igri. Popolnoma nezmiselno je modrovanje na dvoru, nekoliko umestnejši, a preveč razvlečeni so nastopi lenih hlapecev, snovi popolnoma tuja pa patetična simbolična razlaga na koncu, ki vpliva bolj smešno kot resno. Pisatelj je premalo pretehal bistvo snovi, sicer bi bil moral spoznati, da iz nje ne more napraviti dobre igre in zlasti ne s slabo poezijo. Delo tudi na odru ni imelo uspeha. F. K.

Fr. Jaklič: **V graščinskem jarmu**. Povest. — Slovenskih večernic 78. zvezek. Prevalje, 1925. Izdala in založila »Družba sv. Mohorja«. Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja. Str. 96.

Jaklič sam je pisal v »Slovenca« 21. aprila 1926 v podlistku »Ižanci gredo« o tej svoji zgodbi, ki je uvođen akord v revolucionarni marš leta 1848. — Povedal je, da je nosil svoje »Ižance« devet let in čez in so se mu izobličili v trojčke — trilogijo. »V graščinskem jarmu« je tedaj za enkrat le fragment, ki slika ob ljubezenskem dvoboju oskrbnika Menata in Glavanovega Janeza radi Cecmanove Mance prilike in neprilike predmarčnih dni, prekvašene z mislijo: Udarimo!

Snov je zajel Jaklič iz kronike »prijatelja Janeza, župnika v ljubkem škocijanu pri Turjaku«, bral je »Novice« — in tako je »napisal vse dogodke po vrsti in jim dal obliko povesti, resnično po dejanjih, kakor je dobil zapisane ali jih je slišal. Seveda, za vsako malenkost ne bi mogel priseči, da se je do pičice tako godilo.«

Nič ne de! »Učenec stare šole« pripoveduje lagodno in prikupno, ljudi in pokrajino riše stvarno in nerazvajen krog Večerničarjev je bil prav gotovo zadovoljen z njim in je obžaloval le to, da ga je Družba pustila radovednega sredi pota... Če bi se primerilo še kdaj kaj takega, naj Družba razpolovi rajši kako poučno edicijo — ali jo magari za isto leto opusti v prilog leposlovne celote, ki sicer utrpí na svojem pomenu. Ali mora biti leposlovna knjiga pri nas res še vedno pastorka? Dr. J. L.